

Katja Kujanpää

Uskosta luottamukseen, vanhurskaudesta syyttömyydeksi: Uusi testamentti 2020:n teologisesti merkittäviä käännösratkaisuja

Johdanto

Uusi testamentti 2020 herätti jo ennen valmistumistaan vilkasta keskustelua raamatullisesta kielestä, kielen eri rekisterien soveltuvuudesta Raamatun kääntämiseen ja sanavalintojen herättämisestä mielikuvista. Tässä artikkelissa en keskity näihin kysymyksiin vaan siihen, miten käännöksessä suomennetaan Uudelle testamentille keskeisiä, teologisesti latautuneita sanueita. Artikkelin päätarkoituksena ei siis ole esittää arvioita uudessa käännöksessä tehdyistä kielellisistä ratkaisuista sinänsä, vaan tutkia Uuden testamentin tulkinnan ja kääntämisen herättämiä yleisiä haasteita.¹

Olen valinnut tarkastelun kohteeksi muutaman kreikan kielen sanan, joiden kohdalla Uusi testamentti 2020 (jatkossa UT2020) tekee kiinnostavia käännösratkaisuja, jotka poikkeavat Kirkkoraamattu 1992:sta. Olen päättänyt ottamaan mukaan johdoksineen sanat, jotka on perinteisesti käännetty vanhurskaudeksi, armoksi ja uskoksi. Koska nämä sanat ovat keskeisiä Uuden testamentin tulkinnassa, arvelen niiden kohdalla tehtyjen käännösratkaisujen kiinnostavan Teologisen Aikakauskirjan lukijoita erityisesti. Vanhurskautta koskeva keskustelu keskittyy Paavaliin ja varsinkin Roomalaiskirjeeseen, kun taas armoa ja uskoa tarkastellessani hyödynnän esimerkkejä myös evankeliumeista ja Apostolien teoista. Artikkelin lopussa tarkastelen lyhyiden virkerakenteiden ja yksinkertaisuuden ihanteen tuottamia ongelmakohtia ja sitä, miten ne on pyritty käännöksessä ratkaisemaan. UT2020 on laadittu digilaitteiden käyttäjän näkökulmasta. Jotta käännös toimisi esimerkiksi puhelimen näytöllä, virkkeistä on pyritty tekemään lyhyitä ja sivulauseiden käyttöä on rajattu. Samalla on pyritty huomioimaan lukijat ”jotka kokevat olemassa olevat Raamatun suomennokset itselleen kielellisesti haastaviksi tai vaikeaselkoisiksi.”²

Dosentti Niko Huttunen, toinen UT2020-käännöksen laatijoista, tapasi aloittaa Uuden testamentin kreikan peruskurssin havainnollistamalla, että kääntäminen on aina tulkintaa. Artikkelin myötä toivon osoittavani, miten suurella määrällä tämä on totta Uutta testamenttia käännettäessä. Mitä yksiselitteisempään ja mutkattomampaan käännökseen pyritään, sitä suuremmaksi tulkinnan merkitys kasvaa. UT2020 tarjoaa monien ilahduttavien käännösratkaisujen ohella mahdollisuuden pohtia syvemmin Uuden testamentin kirjoittajien teologiaa ja teologisesti keskeisten käsitteiden, kuten vanhurskauden, armon ja uskon merkityksiä.

Artikkelissa esiintyvien omien käännösteni ei ole tarkoitus esittää kilpailevaa vaihtoehtoa UT2020-käännökselle, vaan ainoastaan havainnollistaa mahdollisia käännösratkaisuja tarjoamalla lukijalle käsitys kreikankielisen tekstin rakenteesta ja ilmaisutavasta. Tässä esittämäni käännökset eivät näin ollen vastaa omia ihanteitani siitä, kuinka Uutta testamenttia tulisi kääntää.

Vanhurskaudesta syyttömyydeksi ja hyväksynnäksi

¹ Kiitän TT Marika Pulkista, TT Christian Seppästä ja PhD Siiri Toiviaista arvokkaista kommentteista tähän artikkeliin.

² DigiUT käännösohjeet 2017. UT2020-käännöksen käännösperiaatteista ks. Huovarin, Juntusen ja Sipilän katsaus toisaalla tässä numerossa.

UT2020-käännöksessä vanhurskaus-sanasto loistaa poissaolollaan. Ratkaisu on siinä mielessä perusteltu, että sanana vanhurskaus ei yhdisty nykylukijan mielessä oikeuteen ja oikeudenmukaisuuteen.³ Ajatus oikeasta ja oikeudesta on kuitenkin keskeinen niissä kreikan sanoissa, jotka on usein käännetty vanhurskaus-sanastolla. Niistä tärkeimmät ovat substantiivi δίκαιοσύνη ('oikeudenmukaisuus'), adjektiivi δίκαιος ('kunnollinen, oikeudenmukainen') ja verbi δικάζω ('pitää oikeana, harjoittaa oikeutta jotakuta kohtaan').⁴ Vaikka Kirkkoraamattu 1992:ssa käytetään useita eri käännösvastineita kreikan δικ- ja heprean צדק -sanueille, vanhurskaus-sanastolla on käännöksessä keskeinen asema.⁵ UT2020-käännöksessä tehty päätös hylätä vanhurskaus-sanasto on tuottanut koko joukon kiinnostavia uusia käännösratkaisuja. Koska etenkin Paavali käyttää δίκαιοσύνη-sanuetta tiheästi useissa teologisesti keskeisissä kohdissa, käännösvastine vaikuttaa olennaisesti siihen, miten Paavalin teologia näyttäytyy lukijalle.

UT2020-käännöksessä toistuu seuraava viite: "Kirjoittaja käyttää kreikan *dikaio*s-tyyppistä sanaa, joka on perinteisesti suomennettu vanhurskaus-tyyppisillä ilmauksilla. UT2020 kääntää vastaavat sanat muun muassa oikeudenmukaisuutena, oikeamielisyytenä, syyttömyytenä, hyväksymisenä ja kelvollisuutena." Viitteessä esitelty käännösvastineiden joukko saa lukijan aavistamaan kääntämisen haasteet. Kuten jo Aarne Toivanen totesi väitöskirjassaan vuodelta 1975, δίκαιοσύνη-sanueeseen kuuluvat "Paavalin kirjeiden sanat eivät toimi itsenäisinä merkityksenosoittajina vaan saavat kussakin esiintymisyhteydessä semanttisen sisältönsä lukuisten muiden sanojen yhteisvaikutuksesta."⁶ Toisin sanoen paras käännösvastine kussakin kohdassa on valittava asiayhteyden perusteella. Ennen käännösratkaisuihin pureutumista on kuitenkin syytä tehdä katsaus itse käännettävien termien merkityskenttään Heprealaisessa Raamatussa ja sen kreikankielisessä käännöksessä Septuagintassa, joka oli useimpien Uuden testamentin kirjoittajien "Raamattu". Heprealaisen Raamatun kieli heijastuu Septuagintaan ja näkyy Septuagintan kautta siinä, miten Uuden testamentin kirjoittajat käyttivät δίκαιοσύνη-sanuetta.

Heprean juuren צדק (perusmerkitys: 'olla oikeassa')⁷ käyttöä Heprealaisessa Raamatussa on tutkittu paljon, ja varsinkin Jumalan vanhurskauden merkitystä koskeva keskustelu on ollut vilkasta.⁸ Osa tutkijoista on korostanut kohtia, joissa Jumalan vanhurskaus ilmenee pelastavana toimintana. Tällöin herää kysymys, kuinka tämä pelastava vanhurskaus suhteutuu oikeuden, oikeudenmukaisuuden ja "norminmukaisuuden" näkökulmaan. Kuuluuko Jumalan vanhurskauteen myös tuomion ja rangaistuksen elementit?⁹ Toinen

³ Toisin kuin suomessa, monissa kielissä "vanhurskaudella" on selvä yhteys oikeuteen: vrt. englannin righteousness – right, ruotsin rättfärdighet – rätt, saksan Gerechtigkeit – recht tai ranskan justice – just.

⁴ δικ-sanasto ei suinkaan rajoitu näihin kolmeen sanaan, mutta ne ovat keskeisimpiä Uudessa testamentissa.

⁵ Kuten Palola tuo väitöskirjassaan (2011) esille, Kirkkoraamattu 1992 pyrkii Vanhassa testamentissa monipuolistamaan käännösvastineita. Palola keskittyy Psalmien kirjaan, jossa "[s]uomen kielen vanhurskaus-sanueen sanat toimivat vuoden 1992 Kirkkoraamatussa enää 67 kertaa heprean kielen צדק שדק -sanueen käännösvastineena. Seuraavaksi yleisin käännösvastine on oikeamielisyys, joka toimii käännösvastineena 16 kertaa. Käännösvastineena on 15 kertaa oikeus, kahdeksan kertaa oikea, viisi kertaa hyvyys, neljä kertaa hurskas, viaton ja uskollisuus sekä kaksi kertaa oikein tekävä ja syyttömyys/olla syytön. Yhden kerran käännösvastineina toimivat huolehtia, totuus, oikeudenmukaisuus, (Jumalan) luona oleminen, (Jumalan) oma, pelastettu, köyhien asian ajaminen, auttaja, ystävä ja mahtavat teot." (Palola 2011, 246).

⁶ Toivanen 1975, 35.

⁷ Palolan (2011, 100) mukaan sanan tyypilliset käännösvastineet liittyvät "oikeaan, oikeassa olemiseen, oikein toimimiseen, syyttömyyteen, rehellisyyteen, oikeudenmukaisuuteen, liittoukollisuuteen, pelastukseen, voittoon ja laillisuuteen." Palola tarkastelee sanuetta myös sen synonyymien ja vastakohtien kautta: "צדק שדק -sanueen lähimpinä synonyymeinä toimivat Heprealaisessa Raamatussa sanat חֶסֶד ḥesed (uskollisuus), מִשְׁפָּט mišpāt (tuomio), אֱמֶת 'emet (totuus, luotettavuus), שְׁלוֹם šālôm (rauha) ja יָשָׁר yāšār (suora, oikea). Vastakohtasuhteessa sanueeseen toimii ennen kaikkea sana רָשָׁע rāšā' (jumalaton)." (Palola 2011, 100; olen lisännyt lainaukseen suluissa olevat heprean sanojen käännökset).

⁸ Vanhurskaudesta ja oikeudenmukaisuudesta Vanhassa testamentissa yleensä ks. A. Aejmelaeus 2018.

⁹ Tästä vastakkainasettelusta ks. esim. Johnson 1989, Scullion 1992.

tutkimusta jakanut kiista on koskenut väitettä, että ”vanhurskaus” liittyisi ennen kaikkea eri toimijoiden välisiin suhteisiin ja suhteessa olemiseen. Tämän tulkinnat kannattajat samaistavat usein Jumalan vanhurskauden liittouskollisuuteen.¹⁰ Kyseiselle tulkinnalle ei kuitenkaan löydy vahvoja perusteita Heprealaisesta Raamatusta. Vaikka Jumalan vanhurskaus usein ilmenisikin Israelin pelastamisena, tämä ei vielä tarkoita, että vanhurskaus pelkistyi liittouskollisuuteen.¹¹

Toisen yleisen tulkintasuunnan mukaan onkin mielekkäämpää tarkastella Jumalan vanhurskautta luomisteologian valossa. Jumala on ottanut tehtäväkseen pitää yllä luomansa maailman järjestystä, normeja, oikeutta ja hyvyyttä. Koska Heprealaisen Raamatun kirjoittajien huomio on usein koetussa sorrossa ja vääryydessä, Jumalan vanhurskaus näyttäytyy pelastavana väliintulona, oikeudenmukaisuuden palauttamisena ja sorretun kansan vapauttamisena.¹² Tällaisen vanhurskauden kääntöpuolena on väärintekijöiden ja sortajien rankaiseminen. Retributiivinen eli rankaiseva oikeudenmukaisuus on näin osa Jumalan oikeudenmukaisuutta siinä missä pelastava toimintakin. Heprealaisessa Raamatussa oikeuden ja oikeudenmukaisuuden toteuttamiseen kuuluvat usein samanaikaisesti tuomitsemisen, lainsäätämisen, ja toimeenpanemisen aspektit. Jumalan oikeus ei ole vain vapauttavan tai langettavan tuomion julistamista vaan samanaikaisesti päätöksen toimeenpanemista.¹³ Tämä selittää sen, miksi Jumalan oikeus ja oikeudenmukaisuus näyttäytyvät usein toimintana.

Septuaginta kääntää juurta צדק pääasiassa δικαιοσύνη-sanueella. δικαιοσύνη-sanue saa näin Septuagintassa sävyjä, jotka poikkeavat osittain koinee-kreikan tyypillisistä merkityksistä. Juridisen merkityksen ohella Septuagintan δικαιοσύνη-sanue heijastelee sorrettujen näkökulmaa, jolloin Jumalan oikeudenmukaisuus näyttäytyy pelastavana. Heprean sanaa ei kuitenkaan koskaan käännetä esimerkiksi ”pelastukseksi” (σωτηρία, σῶζω). Vaikka Jumalan oikeudenmukaisuus on usein lukijoiden näkökulmasta pelastavaa, oikeudenmukaisuus ei tyhjene tähän näkökulmaan.¹⁴

Kreikkalaisesta ja hellenistisestä kielenkäytöstä on tässä artikkelissa mahdollista tuoda esiin vain muutama päälinja. Karkean yleistämisen uhallakin voidaan ensinnäkin sanoa, että ei-juutalaisessa kreikassa on tyypillistä erotella ihmisen velvollisuudet yhtäältä jumalia kohtaan, jolloin käytetään εὐσέβεια-sanastoa (’hurskaus’), ja toisaalta muita ihmisiä kohtaan, jolloin käytetään δικαιοσύνη-sanastoa (’oikeudenmukaisuus’).¹⁵ Tällainen jaottelu poikkeaa selvästi Septuagintan ja esimerkiksi Paavalin kielestä, jossa δικαιοσύνη-sanuetta käytetään myös (tai Paavalilla usein nimenomaan) jumalasuhteesta. Toiseksi, δικαιοσύνη on keskeinen yhteisöjä rakentava hyve (’oikeus, oikeudenmukaisuus’), joka esiintyy usein esimerkiksi luottamukseen liittyvän πίστις-sanaston yhteydessä. Kolmanneksi, kreikassa retributiivinen eli rankaiseva oikeudenmukaisuus on osa sanan δικαιοσύνη ja etenkin verbin δικαίω merkityskenttää. Verbi δικαίω merkitsee oikeuden saattamista voimaan myös rankaisemisen merkityksessä. Esimerkiksi juutalainen historioitsija Josefus käyttää verbiä δικαίω (joka Paavalin kirjeissä vanhastaan käännetään verbillä ”vanhurskauttaa”) kuolemaan ”tuomitsemista”.¹⁶

On ilmeistä, että Paavali seuraa δικαιοσύνη-terminologiassaan ennemmin Septuagintan kuin yleisen koinee-kreikan merkityksiä. Vaikka Paavali säilyttää forensisen¹⁷ eli oikeudellisen merkityksen, hän samalla nostaa

¹⁰ Näin esimerkiksi Hill 1967, 93–98; Wright 2009, 48. Tutkimushistoriasta ks. Seifrid 2001, 416–442; Palola 2011, 52–95.

¹¹ Seifrid 2001, 423–426, 441–442; 2004, 41; Palola 2011, 100.

¹² Näin esimerkiksi Seifrid 2001, 423–426. Ks. esimerkiksi Ps. 7:10, 12; 11:5–7; Jes. 1:27–28; 5:15–16; 10:22; 28:17; Val. 1:18; Neh. 9:33; Dan 9:7, 14, 16 (Seifrid 2001, 429).

¹³ Seifrid 2001, 428.

¹⁴ Seifrid 2004, 51–52. Septuagintan kielestä katso myös Reuman 1992a, 737.

¹⁵ Katso esimerkiksi Reuman 1992b, 743.

¹⁶ Josefus, *Antiquitates Iudaicae*, 18.178.

¹⁷ Oikeustieteissä (toisin kuin usein teologiassa) forensinen kirjoitetaan vain yhdellä s-kirjaimella. Seuraan tätä Risto Saarisen noudattamaa käytäntöä (Saarinen 2013).

keskiöön Jumalan pelastavan toiminnan Kristus-tapahtumassa (Room. 4:25, 5:1, 5:9).¹⁸ Jumalan vanhurskautta voisikin ajatella Luojan ja langenneen luomakunnan välisenä oikeusjuttuna, jonka Luoja ratkaisee Kristuksen kuolemassa ja ylösnousemuksessa. Heprealaisen Raamatun ja Septuagintan ajattelutavan mukaisesti verbi *δικαίω* ei kuvaa niinkään pelkkää oikeuden päätöstä deklaratiivisessa mielessä (julistaa vanhurskaaksi, ratkaista juttu osapuolen hyväksi), vaan myös oikeuden päätöksen toimeenpanoa (saattaa oikeus voimaan).

Kuten edellä olevasta on käynyt ilmi, *δικαιοσύνη*-sanueen kääntäminen ei ole yksinkertaista ja käännösvastineen osuvuus riippuu asiayhteydestä. Seuraavaksi tarkastelen, millaisia käännösratkaisuja UT2020 käyttää Paavalin kirjeissä.¹⁹ Jakeita 1:16–17 pidetään yleisesti Roomalaiskirjeen ohjelmallisena avauksena, jota kirjeen jatko syventää ja perustelee.²⁰ Jakeen 17 vaikutushistoria, ennen kaikkea sen merkitys Martin Lutherille, tekee käännöksestä erityisen kiinnostavan.

Room. 1:17 UT2020	Oma käännökseni	Nestle-Aland 28
Jumalallinen oikeudenmukaisuus tulee ilmi ilosanomassa uskosta uskoon. "Se elää, jonka oikeamielisyys tulee uskosta." Niinhän kirjoituksissa sanotaan.	Jumalan oikeudenmukaisuus paljastuu siinä uskosta uskoon, kuten on kirjoitettu: "Uskon perusteella hyväksytty saa elää."	<i>δικαιοσύνη γὰρ θεοῦ ἐν αὐτῷ ἀποκαλύπτεται ἐκ πίστεως εἰς πίστιν, καθὼς γέγραπται· ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται.</i>

Tässä UT2020 on valinnut Jumalan *δικαιοσύνη*:n käännösvastineeksi sanan perusmerkityksen 'oikeudenmukaisuus' ja ihmiseen liittyvän saman sanueen sanan käännösvastineeksi 'oikeamielisyyden'. Jakeen alussa tulee hyvin esille Septuagintalle tyypillisen pelastavan *δικαιοσύνη*:n ja sanan perusmerkityksen välinen ero. Paavalin ajattelussa pelastuksen tuova ilsanoma ei paljasta Jumalan tasapuolisuutta ja reiluuutta vaan hänen pelastavan tahtonsa ja voimansa.²¹ Kristuksen kuolemassa ja ylösnousemuksessa ei ole ensisijaisesti kyse oikeusnormin mukaisesta toiminnasta ja siinä mielessä oikeudenmukaisuuden toteuttamisesta. Tässä voisi harkita, olisiko esimerkiksi käännös "Jumalan pelastava oikeudenmukaisuus" mahdollinen. Vaikka erikoinen sanapari "pelastava oikeudenmukaisuus" herättäisikin lukijassa kysymyksiä, se välittäisi jotain Paavalin ajattelulle keskeisestä Septuagintan kielestä.

Siinä missä jakeen alussa *δικαιοσύνη* on Jumalan ominaisuus, jakeen loppupuoliskon lainauksessa (Hab. 2:4)²² adjektiivi *δίκαιος* viittaa ihmiseen. UT2020:n käännös "se, jonka oikeamielisyys tulee uskosta" johtaa ehkä tahattomasti ajatukset uskovon moraaliseen harkintakykyyn ja sen perusteisiin. Nähdäkseni tässä kohdassa Paavalille merkityksellistä ei ole niinkään se, että usko vahvistaisi ihmisen moraalista harkintakykyä (tekisi oikeamieliseksi) vaan se, että usko palauttaa ihmisen oikeaan suhteeseen Jumalaan nähden, niin että ihminen "saa elää" (eli saa ikuisen elämän, vrt. 6:25). "Uskon perusteella oikeaan tilaan Jumalaan nähden palautettu" ei kuitenkaan kuulosta erityisen sujuvalta. UT2020:n lattea käännös "se elää, jonka" ei tuo kovinkaan onnistuneesti esille lainauksen lupausaspektia ("saa elää", "on elävä"),²³ jolle Paavali antaa soteriologisen tulkinnan (vertaa jakeeseen 16, jota Habakkuk-lainaus perustelee "pelastukseksi jokaiselle, joka uskoo").

Jakeeseen 17 liittyy myös tulkintakiista siitä, mitä "uskosta/uskon perusteella" määrittää. Tarkoittaako Paavali, että "uskon perusteella vanhurskas" ihminen saa elää, vai että "vanhurskas ihminen" saa elää

¹⁸ Seifrid 2004, 53; L. Aejmelaeus 2018, 344–345.

¹⁹ Reuman (1992c) tarjoaa hyvän yleiskatsauksen *δικαιοσύνη*-sanueen käytöstä Uudessa testamentissa.

²⁰ Cranfield 1975, 87; Dunn 1988, 37; Moo 1996, 63; Jewett 2007, 135.

²¹ Samoin L. Aejmelaeus 2018, 344: "'Jumalan vanhurskaus' on tässä puhtaasti positiivisessa merkityksessä tarkoittaen Jumalan pelastavaa toimintaa, jonka valtiipiiriin hän ottaa evankeliumin vastaanottavan ihmisen."

²² Lainauksen sanamuodosta ja alkuperäisestä kontekstista katso Kujanpää 2019, 301–306.

²³ Kreikassa käytetään futuuria (*ζήσεται*).

uskonsa perusteella? Kirkkoraamattu 1992 sallii molemmat tulkinnat ("Uskosta vanhurskas saa elää"), mutta UT2020 valitsee ensimmäisen vaihtoehdon ("jonka oikeamielisyys tulee uskosta"). Vaikka kreikan sanajärjestys tukee jälkimmäistä vaihtoehtoa,²⁴ tulkintaa monimutkaistaa se, että kyseessä on lainaus Septuagintasta. Paavali ei siten välttämättä tulkinnut lainausta sen valossa, mikä olisi hyvää kreikkaa, vaan näki lainauksessa tulkintamahdollisuuden "uskon perusteella vanhurskas". Myöhemmin kirjeessä ajatus uskosta vanhurskauden perusteena saa hyvin olennaisen aseman (Room. 4), mikä tukee tulkintaa "uskon perusteella vanhurskas."²⁵

Lukuisissa kohdin UT2020 kääntää δικαιοσύνη-sanueen syyttömyys-sanastolla. Esimerkiksi jakeessa Room. 3:28 Paavali kirjoittaa: "Päättelemme näet, että ihmisestä tulee syytön ilman lain mukaisia tekoja, kun hän uskoo" (λογιζόμεθα γὰρ δικαιοῦσθαι πίστει ἀνθρώπων χωρὶς ἔργων νόμου). Jakeissa Room. 9:31–32 syyttömyyden tavoittelu on keskeinen Israelia ohjaava päämäärä: "Israel sen sijaan yritti tulla syyttömäksi lakia noudattamalla muttei onnistunut. Miksei? Siksi, että israelilaiset eivät yrittäneet olla syyttömiä uskon vaan tekojen perusteella." Nähdäkseni käännöksen ongelmana on, että suomen kielessä ei *yritetä* olla syyttömiä. Ihminen voi yrittää olla kunnollinen, lainkuuliainen ja moitteeton, mutta hän ei *yritä* olla syytön. Kreikan sana δίκαιος on myös merkityskentältään selvästi laajempi käsite kuin "syytön". Δίκαιος ei niinkään ole viaton johonkin rikkomukseen, josta häntä syytetään, vaan kunnollinen, oikein elävä, normin mukainen ja kelvollinen. Samoin δικαιοσύνη:n tavoittelu ei ole syyttömyyden, vaan oikean, Jumalan tahdon mukaisen elämän ja siten oikeudenmukaisuuden tavoittelua. Israel ei niinkään tavoittele syyttömyyttä Jumalan oikeusistuimessa vaan Jumalan hyväksyntää ja oikeaa suhdetta Jumalaan. Käännös "Israel yritti tulla syyttömäksi" herättää myös välittömästi jatkokysymyksen: syyttömäksi mihin? Sama kysymys herää painokkaassa jakeessa Room. 10:4: "Kristus on kuitenkin lain loppu, niin että jokainen, joka uskoo häneen, on syytön."

Ongelma syvenee, kun syyttömyys yhdistyy käännöksessä sen perusteeseen esimerkiksi seuraavalla tavalla: "Heidän syyttömyytensä näet johtui heidän uskostaan" (Room. 9:30). Jakeessa Room. 3:30 Jumala puolestaan *tekee* ihmisistä syyttömiä, jos he uskovat: "— — jos kerran on vain yksi Jumala. Hän tekee ympärileikatuista syyttömiä, jos he uskovat, ja hyväksyy ympärileikkaamattomat, kun he uskovat."²⁶ Tässä jakeessa UT2020 kääntää saman verbin kahdella eri tavalla, ensin syyttömäksi tekemisenä ja sitten hyväksymisenä.

Syyttömyys uskon perusteella ja syyttömäksi tekeminen ovat mielestäni ongelmallisia käännöksiä. Syyttömyys on absoluuttista (joku ei yksinkertaisesti tehnyt rikosta, josta häntä syytetään) tai oikeuden toteamaa (näyttöä ei ole), mutta voiko syyttömäksi *tulla* jonkin perusteella? Eikö syyttömyys uskon perusteella tarkoita näennäissyyttömyyttä, siis totuudenvastaista tilaa? Käännöksessä on varmaan tavoiteltu merkitystä 'vapauttaa syytteistä', joka olisikin toiminut loogisesti selvästi paremmin. Joku voidaan vapauttaa syytteistä, koska oikeus lukee jonkin seikan hänen hyväkseen.²⁷

Käännösratkaisujen pohtiminen johtaa syvälle teologianhistoriallisiin väittelyihin vanhurskauden ja vanhurskauttamisen luonteesta. Onko vanhurskauttaminen forensista ('julistaa vanhurskaaksi') vai efektiivistä ('tehdä vanhurskaaksi')? Muuttaako vanhurskauttaminen vain ihmisen statusta ('vapauttaa syytteistä') vai ihmistä kokonaisuutena ('tehdä oikeamieliseksi/vanhurskaaksi')? Syntien anteeksianto on

²⁴ "Uskon perusteella vanhurskas" voitaisiin ilmaista yksiselitteisesti sanajärjestyksellä ὁ ἐκ πίστεως δίκαιος. Niinpä esimerkiksi NRSV kääntää seuraavasti: "The one who is righteous will live by faith."

²⁵ Näin myös Cranfield 1975, 102; Wilckens 1978, 90; Moo 1996, 78; Hofius 2002, 39; Watson 2009, 160.

²⁶ Oma käännökseni: Jumala on yksi. Hän hyväksyy ympärileikkauksen uskon perusteella ja esinahan uskon kautta. εἴς ὁ θεὸς ὃς δικαιοῦσιν περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ τῆς πίστεως.

²⁷ Tällä en ota kantaa oikeuskäytäntöön. Tarkoitin vain, että virke ei tuota normaalissa kielenkäytössä loogisia ongelmia.

keskeinen osa vanhurskautta (vrt. Room. 4:5–8), mutta missä määrin ”syyttömyys” kattaa vanhurskauden merkityksen?²⁸

Kuten edellä tuli ilmi, välillä UT2020 kääntää δικαιοσύνη-sanaston hyväksymisenä. Hyväksyntä tuo esille oikean, kunnossa olevan jumalasuhteen ulottuvuuden, kuten jakeessa Room. 4:3.

Room. 4:3 UT2020	Oma käännökseni	Nestle-Aland 28
Mitä sanotaankaan kirjoituksissa? ”Abraham uskoi Jumalaa, ja niin Jumala hyväksyi hänet.”	Sillä mitä kirjoitus sanoo? ”Abraham luotti Jumalaan, ja se laskettiin hänelle kelvollisuudeksi.” (Gen. 15:6)	τί γὰρ ἡ γραφή λέγει; ἐπίστευσεν δὲ Ἀβραὰμ τῷ θεῷ καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

Kreikassa käytetään *passivum divinum* (jumalallinen passiivi) -rakennetta. Jakeen asiayhteydessä on ilmeistä, että Jumala on se, joka laskee uskon kelvollisuudeksi. UT2020 kääntää virkkeen luontevasti aktiivilla. Vanhurskauttamisen teologiaa tehdessä ollaan oltu hyvin kiinnostuneita jakeen Room. 4:3 lainauksesta (Gen. 15:6) ja sen verbistä λογίζομαι, joka merkitsee laskemista, lukemista ja päättelyä. Jumala tunnustaa Abrahamin uskon, lukee sen hänen hyväkseen ja muuttaa sen perusteella hänen statuksensa.²⁹ UT2020-käännöksessä tämä hyväksilukemisen ajatus puuttuu kokonaan, ja Jumalan hyväksyntä esitetään konsekutiivisesti uskon seurauksena (”ja niin”). Tällaisen käännöksen valossa on vaikea seurata esimerkiksi luterilaisten Tunnustuskirjojen argumentaatiota. Toisaalta UT2020-käännöksen ratkaisuja on ohjannut ajatus Elisaksi nimetystä kuvitteellisesta kohdelukijasta, joka ei ymmärtäisi Tunnustuskirjojen argumentaatiota muutenkaan (tästä lisää edempänä). Jakeessa Room. 4:3 hyväksyminen on sinänsä sujuva käännösratkaisu. Toisaalta käännösvastineiden paljous hämää Paavalin argumentaation sisäiset yhteydet. Tässä jakeessa Paavali osoittaa jälleen, että hänen ”uskonkelvollisuuden” (δικαιοσύνη ἐκ πίστεως, 9:30) periaatteensa perustuu pyhiin kirjoituksiin (vrt. Room. 1:17). Lainaus jakeesta Gen. 15:6 on Paavalille tavattoman tärkeä ja hän perustaa Roomalaiskirjeen luvun neljä Abraham-argumentaationsa sen varaan.³⁰ UT2020-käännöksen lukija ei nyt hahmota, että luvun 3 keskustelu jatkuu läpi luvun 4, kun syyttömyys vaihtuu ensin ”hyväksynnäksi” ja sitten ”kelvollisuudeksi”, kuten jakeessa 4:13.

Room. 4:13 UT2020	Oma käännökseni	4:13 Nestle-Aland28
Jumala lupasi koko maailman perinnöksi Abrahamille ja hänen jälkeläisilleen. Ei hän tehnyt sitä siksi, että Abraham noudatti lakia, vaan siksi, että tämä luotti häneen. Luottamus teki Abrahamista kelvollisen.	Abrahamin ja hänen jälkeläistensä saama lupaus, että hän olisi maailman perillinen, ei näet tullut lain kautta vaan uskoon perustuvan kelvollisuuden kautta.	Οὐ γὰρ διὰ νόμου ἡ ἐπαγγελία τῷ Ἀβραὰμ ἢ τῷ σπέρματι αὐτοῦ, τὸ κληρονόμον αὐτὸν εἶναι κόσμου, ἀλλὰ διὰ δικαιοσύνης πίστεως.

Kuten taulukosta käy ilmi, UT2020 on mullistanut perusteellisesti kreikankielisen virkkeen rakenteen ja pilkkonut sen kolmeksi virkkeeksi. Lopputulos on helppotajuinen ja asiallisesti oikein, mutta samalla käännös hävittää jakeesta kokonaisen käsitteen, joka on keskeinen Paavalin ajattelussa. Roomalaiskirjeessä esiintyy toistuvasti vastakkainasettelu tekoihin tai lain noudattamiseen perustuvan kelvollisuuden ja uskoon perustuvan kelvollisuuden välillä (3:21, 28, 30; 4:5; 9:30–33; 10:3, 5–6). Paavalin argumentaation abstraktiotaso on korkea, ja hän operoi muodostamansa ”uskonkelvollisuuden” (9:30) käsitteen avulla. Häivyttäessään käännöksestä Paavalin teologialle keskeisen käsitteellisen tason UT2020 muuttaa ratkaisevalla tavalla pohjatekstin tyyliä ja abstraktiotasoa. Jakeen Room. 4:13 käännösratkaisussa ei

²⁸ Forensisesta vanhurskaudesta ja vanhurskauttamisen eri ulottuvuuksista ks. Saarinen 2013.

²⁹ Verbin latinankielisestä käännöksestä (*imputare*) ja teologianhistoriallisesta tulkinnasta katso Saarinen 2013.

³⁰ Kujanpää 2019, 63–84.

nähdäkseni ole kyse enää ymmärrettävästä nykykielestä vaan perustavammanlaatuisesta Paavalin ajattelun selkokielistämisestä.

Armosta lahjaksi ja suosioksi

Luterilaisen teologian³¹ armoa korostavasta näkökulmasta on kiinnostavaa, että UT2020-käännöksessä armo-sanastoa on vähemmän kuin Kirkkoraamattu 1992:ssa. Tämä johtuu siitä, että UT2020 pyrkii edellistä paremmin huomioimaan kreikan sanan *χάρις* merkityskentän laajuuden. Lukijaa evästää huomautus: ”Sana on perinteisesti käännetty armoksi. Kreikan sanalla on armon lisäksi muun muassa hyvyyden, lahjan, suloisuuden ja suosion merkityksiä.” *Χάρις* liittyy antamisen ja saamisen dynamiikkaan. Sana voi merkitä lahjan tai suosionosoituksen suloisuutta, lahjan antajan hyväntahtoisuutta, itse lahjaa tai sen herättämää kiitollisuutta.³² Suomen sana ”armo” ei nykylukijoiden korvissa kata kovinkaan montaa näistä päämerkityksistä.³³

Edellä mainituista merkityksistä ”suloisuus” on ilmeinen esimerkiksi jakeessa Kol. 4:6: ”Puhukaa aina kauniisti (ἐν χάριτι),³⁴ mutta ripotelkaa sanoihinne suolaa; vastatkaa jokaiselle mahdollisimman osuvasti” (UT2020). Tämä *χάρις*-sanana merkitys tulee esille myös englannin sanassa ”grace”, joka voi ilmaista sulokkuutta (vrt. graceful).³⁵ Useissa kohdin UT2020 kääntää sanan *χάρις* suosioksi. Näissä kohdissa kreikassa käytetään usein idiomeja, joka kirjaimellisesti kuuluisi ”löytää suloisuus Jumalan edessä”, siis olla Jumalan suosiossa.³⁶ Niinpä esimerkiksi enkeli sanoo Marialle UT2020:n mukaan: ”Älä pelkää, Maria. Jumala on päättänyt osoittaa sinulle erityistä suosiota” (Luuk. 1:30).³⁷ UT2020 tuo näin Kirkkoraamattu 1992:n käännöstä onnistuneemmin esille, että Jumala on mielistynyt Mariaan sen sijaan että armahtaisi hänet tai osoittaisi hänelle ”ansiotonta rakkautta”.³⁸ Välillä ”suosio” ei ole yhtä ilmeinen käännösratkaisu. Esimerkiksi jae Room. 5:2 kuuluu UT2020:n mukaan: ”Kristus on johdattanut meidät tähän Jumalan suosioon. Siinä me pysymme, kun uskomme.”³⁹ Armon kerjäämisen sijaan Kristukseen uskova paistatteleeekin tässä kohdin Jumalan suosiossa. Tällainen käännös sopii hyvin välittömään kontekstiin: Kristuksen kautta uskovilla on rauha Jumalan kanssa, ja he riemuitsevat kunnian, josta pääsevät osallisiksi (5:1, 3). Toisaalta juuri Roomalaiskirjeen luvussa 5 Paavali korostaa Jumalan rakkautta syntisiä kohtaan ja esittää Kristuksen kuoleman suurena lahjana (5:1–11). Tässä hieman laajemmassa kontekstissa ”armo” olisi toiminut hyvin, ja myöhemmin lukua 5 kääntäessään UT2020 käyttäikin armoa käännösvastineena (5:15, 17, 20, 21).

Lahjan antajaan liittyvä merkitys ”hyvyys” tai ”hyväntahtoisuus” tulee esille etenkin Uuden testamentin kirjeissä, joissa UT2020-käännöksessä toivotetaan armon sijaan hyvyttä. Esimerkiksi kasteissa ja

³¹ UT2020-käännös on ekumeeninen hanke, jolla oli ekumeeninen ohjausryhmä. Suomessa luterilaisuus on kuitenkin vaikuttanut kieleen ja kulttuuriin vuosisatojen ajan niin, että suurin osa käännöksen lukijoista on ainakin jossain määrin edelleen luterilaisuuden vaikutuspiirissä. Siksi pidän mielekkäänä peilata käännösratkaisuja nimenomaan luterilaiseen teologiaan.

³² Ks. Barclay 2015, 576–578.

³³ Kielitoimiston sanakirja antaa sanalle armo seuraavat merkitykset: ”1. vapautus rangaistuksesta t. sen lievennys, armahdus, anteeksianto, sääli. *Rukoilla, pyytää, anoa armoa*. 2. suosio jota jku (vallanpitäjä) osoittaa alaiselleen; alentuva suopeus. *Sai viran hallitsijan armosta*. 3. usk. Jumalan osoittama ansaitsematon anteeksiantava rakkaus ihmisiä kohtaan. *Oppi synnistä ja armosta*. Kuv. *Puhuja Jumalan armosta* erinomainen, armoitettu puhuja. 4. *Armoilla, armoille* jstak täysin riippuvaisena, täysin jnk vallassa. 5. entisajan aatelisten ja ylhäissäätyisten puhuttelusana. *Teidän armonne!*” Vaikka suomen ”armo” on näin ollen vanhastaan hyvinkin moniulotteinen sana, arvelen merkityksen 1 olevan nykylukijoille ensisijainen.

³⁴ Tässä jakeessa Kirkkoraamattu 1992 ei sentään yritä saada armoa mukaan, vaan kääntää ”ystävällisesti”.

³⁵ Englannissa grace-sanueella voikin kääntää useita kreikan *χάρις*-sanana merkityksiä. Esimerkiksi jakeessa Kol. 4:6 ”graciously” (hyväntahtoisesti, ystävällisesti) toimisi hyvin.

³⁶ Tämä Septuagintan idiomini on suora käännös hepreasta; katso esimerkiksi Gen. 6:8; 18:3.

³⁷ εὖρες γὰρ χάριν παρὰ τοῦ θεοῦ.

³⁸ Kirkkoraamattu 1992: ”Älä pelkää, Maria, Jumala on suonut sinulle armonsa.”

³⁹ δι’ οὗ καὶ τὴν προσαγωγὴν ἐσχάκαμεν [τῇ πίστει] εἰς τὴν χάριν ταύτην ἐν ᾗ ἐστήκαμεν...

konfirmaatioissa käytetty trinitaarinen siunaus kuuluu UT2020:n mukaan seuraavasti: ”Toivotan teille kaikille Herran Jeesuksen Kristuksen hyvyyttä, Jumalan rakkautta ja Pyhän Hengen luomaa yhteyttä!” (2. Kor. 13:13) Pelastuskäsityksen kannalta merkittäviä ovat jakeen Ap.t. 15:11 kaltaiset lausumat: ”Mehän uskomme, että Herran Jeesuksen hyvyys pelastaa niin meidät kuin muutkin.”⁴⁰ ”Yksin armosta!” -periaate muuntuukin tässä kohdassa muotoon ”yksin hyvyydestä!” Sanapari ”silkasta armosta” tai ”pelkästä armosta” esiintyy kuitenkin toisaalla käännöksessä (Ef. 2:5, 8; Tit. 3:5).⁴¹ Kreikan näkökulmasta ”hyvyys” on mielekäs käännösvastine, eivätkä ”hyvyys” ja ”armo” teologisesti ole välttämättä kaukana toisistaan. Mielikuvien tasolla sävy kuitenkin muuttuu niissä kohdissa, joissa armon sijaan Jumalan tai Kristuksen hyvyys nousee keskeiseksi soteriologian perustaksi.

Merkitys ”lahja” on olennainen osa χάρις-sanan merkityskenttää. Tämä merkitys on selkeä esimerkiksi jakeessa Room. 4:4, jossa Paavali tekee vastakkainasettelun työllä ansaitun palkan ja lahjan välille: ”Työntekijälle maksettua palkkaa ei pidetä lahjana vaan korvauksena.”⁴² Viiden viime vuoden aikana tämä merkitys on saanut Paavali-tutkijoiden joukossa huomiota John Barclayn vaikutusvaltaisen teoksen *Paul and the Gift* myötä. Barclay tarkastelee Paavalin armoajattelua antiikin vastavuoroisen lahjakulttuurin ja lahjan antamisen sosiologian näkökulmasta. Kuten Barclay osoittaa, Paavalin teologiassa Kristus itse on suuri lahja, ja UT2020-käännös tuo tämän toisinaan onnistuneesti esille. Esimerkiksi jakeessa 1. Kor. 1:4 Paavali puhuu Jumalan lahjasta, joka on annettu ”Kristuksessa Jeesuksessa”.⁴³ UT2020-käännös, joka ei muutenkaan perusta ”Kristuksessa”-tyyppisistä ilmauksista, samaistaa Jumalan lahjan yksiselitteisesti Kristukseen: ”Kiitän aina Jumalaani teidän puolestanne siitä lahjasta, jonka olette häneltä saaneet, nimittäin Kristuksesta Jeesuksesta” (ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ; 1 Kor 1:4). Erityisen onnistunut käännös ”lahja” on jakeessa 2. Kor 8:9: ”Tehän tiedätte, millaisen lahjan Herramme Jeesus Kristus on antanut. Hän oli rikas mutta tuli köyhäksi teidän vuoksenne, jotta te rikastuisitte hänen köyhyydestään.”⁴⁴

Armasta keskustellessa on tärkeä huomata, että suomen sana ”armo” kääntää kahta eri kreikan sanuetta. Sanan χάρις ohella se voi kääntää substantiivia ἔλεος (’myötätunto’) ja verbiä ἐλέεω (’armahtaa’) sekä muita kyseisen sanueen sanoja. Verbi on tuttu esimerkiksi huudahduksesta κύριε ἐλέησόν (Kyrie eleison!, ”Herra armahda!”). ἔλεος-sanueella on usein yhteys myötätuntoon, sääliin, laupeuteen ja armon osoittamiseen eli armahtamiseen juridisessa kontekstissa. Englannissa tätä armoa vastaa yleensä ”mercy”. UT2020 käyttää usein armo-, armahtamis- ja armollisuus-sanastoa tämän sanueen käännöksenä, mutta muitakin käännösmahdollisuuksia on käytetty laajasti. Niinpä Luukkaan evankeliumissa esiintyy ”hyväsyttäminen samarialainen”, joka ”kohtelee myötätuntoisesti” rosvojen uhriksi joutunutta miestä (Luuk. 10:25–37). 1. Pietarin kirjeessä ei kiitetä Jumalaa, joka toimi ”suuressa armossaan”, vaan ”joka on aina hyväsyttäminen” (1. Piet. 1:3).⁴⁵

Uskosta luottamukseen

Eräs UT2020-käännöksen huomiota herättävä piirre on luottamus-sanaston keskeisyys sellaisissa kohdissa, jotka Kirkkoraamattu 1992 yleensä kääntää uskoksi. Esimerkiksi Johanneksen evankeliumissa Jeesus voittaa ihmisten luottamuksen: ”Näin hän paljasti kirkkautensa, ja hänen oppilaansa alkoivat luottaa häneen” (Joh. 2:11). ”Jerusalemین pääsiäisjuhilla monet alkoivat luottaa Jeesukseen nähdessään ihmeet, jotka hän teki todisteeksi alkuperästään” (Joh. 2:23). UT2020-käännökselle on tyypillistä, että samankin

⁴⁰ Vrt. Kirkkoraamattu 1992: ”Mehän uskomme, että meidät pelastaa yksin Herran Jeesuksen armo - - ”.

⁴¹ Jakeessa Tit. 3:5 tosin armo esiintyy sanan ἔλεος käännöksenä.

⁴² Kirkkoraamattu 1992 kuljettaa tässäkin armoa mukana: ”työntekijälle maksettua palkkaa ei katsota armosta saaduksi vaan ansaituksi.”

⁴³ Vertaa Kirkkoraamattu 1992: ”siitä armosta, joka teille on annettu Kristuksessa Jeesuksessa.”

⁴⁴ Tässä ero Kirkkoraamattu 1992:n käännökseen on erityisen selvä: ”Tehän tunnette Herramme Jeesuksen Kristuksen armon - - ”.

⁴⁵ Εὐλογητὸς ὁ θεὸς καὶ πατὴρ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ κατὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ ἔλεος...

ajatuskokonaisuuden sisällä (esim. Room. 4:13–14) käytetään sekä uskon että luottamisen sanastoa. Luottamuksesta puhuviin jakeisiin liittyvä selite avaa jälleen lukijalle kreikan merkityksiä: ”Kreikankielen [sic!] sanalla on luottamukseen liittyvän merkityksen lisäksi asiantilan uskomiseen liittyvä merkitys. Merkityksen painopiste vaihtelee eri asiayhteyksissä.”

Vaikka viite kiteyttääkin Uuden testamentin lukijan näkökulmasta kaikkein olennaisimman onnistuneesti, se paljastaa vain jäävuoren huipun kreikan πίστις-sanueesta. Sanan πίστις käyttöalue on laaja ja sillä on päämerkityksensä luottamuksen ohella tästä johdettuja merkityksiä, kuten vakuuttaminen, vakuus, rehellisyys, uskollisuus,⁴⁶ luotettavuus, luotto ja todiste.⁴⁷ Viime vuosina Teresa Morganin teos *Roman Faith and Christian Faith: Pistis and Fides in the Early Roman Empire and Early Churches* (2015) on haastanut Uuden testamentin tutkijoita tarkastelemaan πίστις-sanastoa aikaisempaa laajemmin osana kreikkalais-roomalaisen maailman ajattelua ja luottamuksen sosiologiaa. Morgan osoittaa vakuuttavasti, että πίστις on ennen kaikkea relationaalista: sen ytimessä on suhde ja suhteen vaaliminen. Tähän relationaalisuuteen kietoutuu väitelauserien totena pitämiseen liittyvä usko (”uskon, että...”). Luotamme johonkuhun ja haluamme vaalia suhdetta häneen, koska uskomme hänestä tiettyjä asioita. Morganin mukaan Uuden testamentin tulkinnassa on kuitenkin ylikorostunut näkökulma πίστις-sanueesta väitelauserien totuutta koskevana uskona. Morgan esittää, että tämä johtuu osittain Augustinuksen vaikutusvaltaisesta erottelusta ”uskoon, joka uskotaan” (*fides quae creditur*) ja ”uskoon, jolla uskotaan” (*fides qua creditur*). Tällainen erottelu uskon sisällön ja uskovan uskon välillä ei kuitenkaan vastaa Uuden testamentin kirjoitusajan kreikan- ja latinankielisten lähteiden (juutalaiset tekstit mukaan luettuna) ymmärrystä kreikan πίστις tai latinan fides-sanueesta.⁴⁸ Lähteissä keskeistä on πίστις-sanueen relationaalisuus ja yhteisöllisyys. Πίστις liittyy ihmisten välisiin suhteisiin sekä julkisella että yksityisellä elämänalueella. Sitä tarvitaan yhteiskuntien ja kotitalouksien rakentamisessa, politiikassa ja myös ystävytydessä. Πίστις on hyve, jota vaalitaan arjessa, mutta sen merkitys korostuu kriiseissä ja päätöksenteon hetkinä.⁴⁹ Suomen kielessä tätä merkitystä tuo parhaiten esille sana ”luottamus”.

Synoptisissa evankeliumeissa etenkin Jeesus puhuu luottamuksesta (πίστις): hän kehottaa ihmisiä luottamaan, kiittelee heidän luottamustaan tai valittaa luottamuksen puutetta. Usein luottamuksen ja uskon kohdetta ei ole ilmaistu yksiselitteisesti vaan on tulkinnanvaraista, tulisiko ihmisten luottaa Jumalaan, Messiaaseen, Jeesukseen parantajana vai Jeesuksen julistukseen.⁵⁰ Näin on varsinkin Markuksen evankeliumissa. Jeesus kehottaa synagogan esimiestä: ”Älä pelkää, luota vain” (Mark. 5:36, oma käännökseni). Verenvuodosta kärsineelle naiselle Jeesus sanoo: ”Tytär, uskosi/luottamuksesi on parantanut sinut” (Mark. 5:34, oma käännökseni). Kehottaako Jeesus esimiestä luottamaan Jumalaan, Jeesukseen itseensä jumalallista valtaa käyttävänä toimijana vai parantumisen mahdollisuuteen? UT2020 poistaa molemmissa kohdissa tulkinnanvaraisuuden ja täydentää luottamukselle kohteen: ”Älä luovu toivosta. Luota minuun.” ”Tytäreni, sinä paranit, koska luotit minuun.” Näin Markuksen Jeesus lähenee toisinaan UT2020-käännöksessä Johanneksen Jeesusta, joka puhuu paljon häneen itseensä kohdistuvasta uskosta ja luottamuksesta.

Luottamus (πίστις) ei evankeliumeissa ole irrationaalista tai perusteetonta, vaan ihmisillä on hyvä syy luottaa Jeesukseen hänen sanojensa ja tekojensa, kirjoitusten todistuksen ja uskon seurausten perusteella.⁵¹ Tästäkin näkökulmasta ”luottamus” voi toisinaan olla osuvampi käännösvastine kuin ”usko”.

⁴⁶ Merkityksestä ”uskollisuus” ks. esim. Matt. 23:23: ”Ette kuitenkaan välitä siitä, mikä laissa on tärkeintä: oikeudesta, myötätunnosta ja uskollisuudesta.”

⁴⁷ LSJ, πίστις.

⁴⁸ Morgan 2015, 30–31, 348.

⁴⁹ Morgan 2015, 30–31, 348, 352.

⁵⁰ Vrt. Morgan 2015, 384.

⁵¹ Morgan 2015, 403–418, 428.

Luottamus ei useinkaan ole täydellistä, vaan pelko ja epäily esiintyvät kehittyvän luottamuksen rinnalla (vrt. Mark. 9:24).⁵²

Apostolien teoissa πίστις ja verbi πιστεύω esiintyvät erityisesti tilanteissa, joissa joku liittyy uskovien joukkoon, kuten esimerkiksi jakeessa Ap.t. 4:4: ”Kuultuaan sanan monet alkoivat uskoa” (oma käännökseni).⁵³ Apostolien teoille on tyypillistä, että tällaisissa uskovien joukkoon liittymistä kuvaavissa kohdissa ei aina mainita sitä, mihin uskomisen tai luottamuksen kohdistuu. Ihmiset vain ”alkavat uskoa/luottaa”. Tämä kohteeton usko on mahdollisesti häirinnyt UT2020-käännöksen laatijoita, sillä muutamassa kohdassa UT2020 täydentää uskomiselle jonkin kohteen lähikontekstista. Esimerkiksi jae Ap.t. 11:21 kuuluu kreikkaa jäljitellen seuraavasti: ”Suuri joukko alkoi uskoa ja kääntyi Herran puoleen.”⁵⁴ UT2020 kuitenkin kääntää: ”ja moni kääntyi ja alkoi uskoa Herraan.” Ihmiset eivät kuitenkaan Luukkaan mukaan käännä tässä uskonnosta toiseen vaan Herran puoleen. Ero ei ehkä ole suuri, mutta se kuvastaa UT2020:n käännöstapaa, jossa idiomaattinen suomi vaikuttaa välillä saavan etusijan kreikankielisen virkkeen sisältöön nähden.⁵⁵

Jakeessa Ap.t. 13:12 kreikassa esiintyy samalla tavalla usko ilman suorasanaisesti ilmaistua kohdetta (oma käännökseni): ”Kun käskynhaltija näki mitä tapahtui, hän uskoi, äimistyneenä Herraa koskevasta opetuksesta.”⁵⁶ UT2020 kuitenkin siirtää ällistymisen syyn uskomisen kohteeksi ja välttää näin jälleen tilanteen, jossa usko esiintyy ilman selkeää kohdetta: ”Kun käskynhaltija näki tämän, hän ällistyi ja alkoi uskoa Herran oppiin.” Tällainen käännös synnyttää vaikutelman, että uskovien joukkoon liittyminen on ”opin uskomista”. Tämä ei kuitenkaan saa tukea Luukkaan tavasta käyttää πίστις-sanuetta. Väitelauseita koskeva usko, esimerkiksi ylösnousemuksen uskomisen todeksi, on Luukkaan varsin pienessä osassa.⁵⁷ Esimerkiksi Pietari kutsuu luvun 2 puheessaan kuulijoitaan ”muuttamaan elämänsä suunta” (UT2020:n mukaan) ja luottamaan Jumalaan ja Kristukseen (Ap.t. 2:14–40). Vaikka tässä kehotuksessa on implisiittisesti mukana myös väitteitä Kristuksesta, Pietari ei kehota ihmisiä ”uskomaan oppiin” ja näin hyväksymään tiettyjä väitelauseita Väitelauseiden uskomisen ei ole keskiössä, kun Luukas kuvaa uskovien joukkoon liittymistä.

Johanneksen evankeliumi erottuu Uuden testamentin yleisestä linjasta siinä, että väitteitä koskeva usko on siinä tärkeässä osassa. Evankeliumissa esiintyy usein ”uskoa, että” -rakenne (πιστεύω + ὅτι): ”Siksi uskomme, että olet tullut Jumalan luota” (Joh. 16:29, UT2020). ”Kuolette synteihinne, jos ette usko, että minä olen mikä olen” (Joh 8:24, UT2020). Tällaiset ”uskoa, että” -rakenteet liittyvät evankeliumissa Jeesuksen alkuperään Jumalan lähettämänä Poikana. Väitteiden uskomisen liittyy aina Jeesuksen ja uskomaan valittujen keskinäiseen suhteeseen. Se tuo hyvin esille, miten väitteiden uskomisen kietoutuu osaksi luottamuksen (πίστις) relationaalisuutta: ihminen luottaa toiseen henkilöön osaksi sen vuoksi, mitä tietää hänestä.⁵⁸

Johanneksen evankeliumissa uskomisen (πιστεύω) esiintyy usein yhdessä tietämisen ja tunteminen (γινώσκω) kanssa niin, että verbien merkitykset kietoutuvat yhteen. Kun kreikan rakenteet ovat yksinkertaisia, UT2020 säilyttää uskon ja tietämisen yhteyden (esimerkiksi Joh. 6:69; 17:8). UT2020 ei

⁵² Morgan 2015, 370, 391.

⁵³ πολλοὶ δὲ τῶν ἀκουσάντων τὸν λόγον ἐπίστευσαν.

⁵⁴ πολὺς τε ἀριθμὸς ὁ πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν κύριον.

⁵⁵ Tässä kohdassa tarkoitan idiomaattisella suomella sitä, että UT2020 täydentää uskomiselle ja luottamiselle mielellään kohteen silloinkin, kun se puuttuu alkutekstissä. Nykykielessä ei useimmiten uskota tai luoteta yleisesti ilman kohdetta, kun taas ”kääntymisen” toimii hyvin ilman objektiakin.

⁵⁶ Tai ”Herran opetuksesta”. Ei ole selvää, puhuuko Paavali kumppaneineen Herrasta vai välittääkö hän Herran antamaa opetusta (kuten lähimmäisenrakkauden käskyn). τότε ἰδὼν ὁ ἀνθρώπου τὸ γεγονός ἐπίστευσεν ἐκπλησόμενος ἐπὶ τῇ διδαχῇ τοῦ κυρίου.

⁵⁷ Morgan 2015, 385.

⁵⁸ Morgan 2015, 427.

kuitenkaan pyri säilyttämään evankeliumin avainkäsitteitä sanaston tasolla johdonmukaisesti. Kun virkerakenne vaatii työstämistä, tietäminen uskon parina katoaa käännöksestä: ”Jos en tee Isäni tekoja, älkää uskoko minua. Mutta jos teen, ja te ette usko minua, uskokaa tekojani, jotta saisitte tietää ja tietäisitte (ἵνα γινώτε καὶ γινώσκητε), että Isä on minussa ja minä Isässä.” (Joh. 10:37–38, oma käännökseni). UT2020: ”Jos en tee Isäni tekoja, älkää uskoko minua. Mutta minäpä teen niitä. Uskokaa siis näitä tekoja, vaikka ette minua uskoisikaan. Ne kertovat teille, että Isä on minussa ja minä Isässä.”⁵⁹

Luottamus-sanaston käyttäminen uskomisen rinnalla voi olla monelle nykylukijalle puhutteleva käännösratkaisu. Esimerkiksi Johanneksen evankeliumin UT2020-käännöksessä uskon vaatimus on usein vaihtunut kehotukseksi luottaa, jolloin kehotuksen sävy muuttuu: ”Älkää antako sydämenne järkkäyä. Luottakaa Jumalaan ja luottakaa minuun” (Joh. 14:1). Luottamus-sanaston käyttäminen sopii hyvin luterilaiseen kontekstiin, sillä esimerkiksi Martin Luther määrittelee Isossa katekismuksessaan uskon juuri luottamukseksi:

Jonkun Jumala on juuri se, mihin hän sydämen pohjasta luottaa ja uskoo. – – Tämän käskyn tarkoituksena onkin vaatia oikeaa sydämen uskoa ja luottamusta, joka kohdistuu ainoaan oikeaan Jumalaan ja riippuu yksin hänen varassaan.⁶⁰

UT2020-käännöksen tavalle korostaa luottamusta löytyy vertailukohtia paitsi Lutherin teologiasta, myös kansainvälisestä eksegeettisestä tutkimuksesta ja Suomessa harjoitetusta systemaattisesta teologiasta ja yhteiskuntatieteistä, joissa luottamuksen käsite ja ilmiö ovat olleet viime aikoina tutkijoiden mielenkiinnon kohteina.⁶¹

Yksinkertaistamisen karikkoja

Muutamissa kohdin UT2020-käännöksen pyrkimys yksinkertaisuuteen ja selkeyteen johtaa alkutekstin huomattavaan pelkistämiseen. Kuten oheisesta taulukosta käy ilmi, Roomalaiskirjeen luvussa 10 Paavali lainaa useita Pentateukin kohtia peräkkäin esittäen ensimmäisen lainauksen Mooseksen puheena.

Room. 10:5–8 UT2020	Oma käännökseni	Nestle-Aland 28
⁵ Mooses kirjoittaa lain noudattamiseen perustuvasta syyttömyydestä näin: »Se, joka noudattaa lakia, saa elää.»	⁵ Sillä Mooses kirjoittaa lakiin perustuvasta kelvollisuudesta: ”Se ihminen, joka tekee ne, saa elää niissä.” (Lev.18:5)	⁵ Μωϋσῆς γὰρ γράφει τὴν δικαιοσύνην τὴν ἐκ [τοῦ] νόμου ὅτι ὁ ποιήσας αὐτὰ ἀνθρώπος ζήσεται ἐν αὐτοῖς.
⁶⁻⁷ Uskoon perustuvasta syyttömyydestä hän sen sijaan sanoo: »Älä mieti mielessäsi, kuka voi nousta taivaaseen tai laskeutua syvyyksiin.» Tämä tarkoittaa: tuomaan Kristuksen maan päälle tai hakemaan hänet pois kuolleiden joukosta.	⁶ Mutta Uskonkelvollisuus sanoo näin: ”Älä sano sydämessäsi: (Deut. 8:17/9:4): ’Kuka voi nousta taivaaseen?’” (Deut. 30:12) (Se tarkoittaa: tuomaan Kristuksen alas.) ⁷ ”Tai: ’Kuka voi laskeutua syvyyteen.’” (Deut. 30:13) (Se tarkoittaa: tuomaan Kristuksen ylös kuolleista.)	⁶ ἡ δὲ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη οὕτως λέγει· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τοῦτ’ ἔστιν Χριστὸν καταγαγεῖν. ⁷ ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τοῦτ’ ἔστιν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν.
⁸ Mooses sanoo vielä näin: »Jumalan sana on lähellä sinua, suussasi ja sydämessäsi.»	⁸ Vaan mitä se sanoo? ”Sana on lähellä sinua, sinun suussasi ja sinun sydämessäsi.” (Deut. 30:14). (Se tarkoittaa: uskon sana, jota julistamme.)	⁸ ἀλλὰ τί λέγει; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμά ἐστιν ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τοῦτ’ ἔστιν τὸ ῥῆμα τῆς πίστεως ὃ κηρύσσομεν.

⁵⁹ εἰ οὐ ποιῶ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ πιστεύετε μοι· εἰ δὲ ποιῶ, καὶ ἐμοὶ μὴ πιστεύητε, τοῖς ἔργοις πιστεύετε, ἵνα γινώτε καὶ γινώσκητε ὅτι ἐν ἐμοὶ ὁ πατὴρ καὶ ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ.

⁶⁰ Martin Luther, Iso Katekismus, ensimmäisen käskyn selitys.

⁶¹ Katso esimerkiksi Saarinen 2017.

Mooseksen keskustelukumppanina toimii personifioitu ”Uskonkelvollisuus” (ἡ ἐκ πίστεως δικαιοσύνη). Antiikissa oli varsin yleisesti tunnettu retorinen keino personifoida esimerkiksi hyveitä ja antaa niille vuorosanoja. Ilmiö tunnetaan nimellä prosopopoeia (προσωποποιία, lat. *fictio personae*).⁶² Vanhurskauden personifioinnille löytyy esikuvia myös Vanhasta testamentista (Jes. 41:2; 45:8; Ps. 85:11–14).⁶³ Jostain syystä UT2020 kuitenkin esittää myös jakeen 6 lainausten puhujaksi Mooseksen, joka näin jatkaa puhetta: ”Moses kirjoittaa lain noudattamiseen perustuvasta syyttömyydestä näin – – Uskoon perustuvasta syyttömyydestä hän sen sijaan sanoo” (10:5–6). Kreikka ei mahdollista tällaista tulkintaa, vaan Roomalaiskirjeen jakeessa puhuja on yksiselitteisesti ”Uskonkelvollisuus”, ei Moses. Uskonkelvollisuuden esittämät lainaukset ovat toki peräisin luvusta Deut. 30 ja näin osa Mooseksen jäähyväispuhetta. Paavali on kuitenkin täysin tarkoituksellisesti rakentanut jännitteen Mooseksen ja personifoidun Uskonkelvollisuuden välille. Hävittäessään tämän jännitteen UT2020 muuttaa ratkaisevalla tavalla tekstin dynamiikkaa ja tekee Mooseksesta Uskonkelvollisuuden vastaparin sijaan sen puolustajan.⁶⁴

Ongelmallinen pelkistäminen jatkuu myös lainauksessa, jonka puhujaksi Paavali asettaa Uskonkelvollisuuden. Paavali esittää lainauksen kolmessa osassa, joiden välillä hän avaa lainauksen osion merkitystä (”se tarkoittaa”). UT2020-käännöksessä kaksi ensimmäistä lainausta on yhdistetty, samoin niiden selitykset. Kreikaksi yksiselitteinen kysymys ”Vaan mitä se sanoo?” on muutettu väitelauseeksi, jonka puhujaksi esitetään jälleen Moses: ”Moses sanoo vielä näin”. Lainauksen jakaminen kolmeen osaan ja kysymysmuotoinen johtolause ovat retorisia tyylikeinoja, jotka lisäävät lainauksen dramatiikkaa ja jännitettä. Onko näiden tyylikeinojen hävittäminen tarkoituksenmukaista? Ymmärrettävän nykysuomen ihanteen ei nähdäkseni pitäisi merkitä tyyllistä tasapaksuistamista ja Paavalin tietoisesti luoman elävöittämisen poistamista.

Aina ei ole lainkaan selvää, miten UT2020:n käännökseen on päädytty. Johanneksen evankeliumissa Jeesus rohkaisee seuraajiaan UT2020-käännöksen mukaisesti näin: ”Maailmassa teitä ahdistaa (ἐν τῷ κόσμῳ θλίψιν ἔχετε), mutta olkaa rohkeita: minä olen voittanut maailman” (Joh. 16:33). Evankeliumin kontekstissa on ilmeistä, että Jeesus varoittaa opetuslapsia siitä, että heitä tullaan ahdistamaan ja vainoamaan (vrt. Joh. 15:18–19; 16:2; 17:14).⁶⁵ Kreikan sana θλίψις viittaa ensisijaisesti ahdistaviin vaikeuksiin ja sortoon.⁶⁶ Jos sitä käytetään jonkun kokemasta sisäisestä ahdistuksesta, tämä on yleensä eksplisiittistä, niin että sanaan yhdistyy jokin sisäisen kokemuksen elementti (esimerkiksi ”sydämen ahdistus”).⁶⁷ Johanneksen evankeliumissa vihamielisen ja epäuskoisen maailman ja Jeesuksen ja hänen seuraajiensa välisessä vastakkainasettelussa heijastuu evankeliumille tyypillinen dualismi (Joh. 7:7; 8:23).⁶⁸ UT2020-käännös ”maailmassa teitä ahdistaa” sen sijaan korostaa oppilaiden sisäistä kokemusta. Varoitus vainosta muuntuu

⁶² Prosopopoeia on retorinen keino, jossa ääneen pääsee joku muu henkilö tai hahmo kuin puheen varsinainen pitäjä. Esimerkiksi elollistettu luonteenpiirre voi pitää puheen; ks. Stowers 1994, 16–17; Tobin 2004, 227. Keinon käyttöä opetettiin retoriikan perusoppaissa, ja sen käyttö ei ilmeisesti suinkaan rajoittunut kirjallisen eliitin piiriin (Kennedy 2003, 47–48). Siksi Paavali voi hyvin olettaa kirjeen vastaanottajien ymmärtävän ja suvaitsevan personifoidun Vanhurskauden puhetta.

⁶³ Wagner 2002, 159 viite 124; Jewett 2007, 625.

⁶⁴ Tutkimuksessa on kiisteltyä, onko Mooseksen ja Uskonvanhurskauden välillä jyrkkää vastakkainasettelua, vai onko kyseessä enemmän kaksi eri todistajaa (jälkimmäisestä kannasta ks. Wagner 2002, 160). Paavali on kuitenkin jo edellä esitellyt kaksi vanhurskauden lajia ja kaksi lähestymistapaa vanhurskauden tavoitteluun (teoista käsin – uskosta käsin); vrt. Room. 9:31–33. Moses esittelee lakiin perustuvan vanhurskauden toimintaperiaatteen, ja Uskonvanhurskaus esittelee samalla tavalla kirjoituksiin vedoten uskolla rakentuvan vanhurskauden periaatteen.

⁶⁵ Niinpä NRSV kääntää: ”In the world you face persecution.”

⁶⁶ Bauer, ”θλίψις”.

⁶⁷ Vrt. 2. Kor. 2:4 (oma käännökseni): ”Kirjoitin teille suuressa sydämen ahdistuksessa ja hädässä” (ἐκ γὰρ πολλῆς θλίψεως καὶ συνοχῆς καρδίας ἔγραψα ὑμῖν).

⁶⁸ Malina 1998, 59–60; 242; Hakola 2015, 19. Kuten Hakola esittää, on kuitenkin tärkeää tehdä ero evankeliumin maalailman dualistisen todellisuuden ja historiallisen todellisuuden välille. Vanhemmassa tutkimuksessa oletettiin, että varhainen rabbiininen liike olisi vainonnut evankeliumin taustalla olevaa yhteisöä. Tästä ei kuitenkaan ole näyttöä, ja vainottuna olemisen kokemus voidaan selittää toisinkin (Hakola 2015, 1–42).

sisäiseksi ahdistukseksi, jonkinlaisen maailmantuskan tai vaikkapa ilmastoahdistuksen kokemukseksi. Tällainen käänнос resonoi varmasti nykylukijakunnan kokemusmaailmassa. Jeesuksen sanat ajankohtaistuvat ja tarjoavat samaistuttavan kokemuksen. Samalla käänнос hämärtää kuitenkin Johanneksen evankeliumin ajatuksen ahdistetuista ja vainotuista Jeesuksen seuraajista. Tässä kohtaa on epäselvää, mikä on johtanut hieman harhaanjohtavaan käänنөkseen. Onko kyseessä harkittu ratkaisu Jeesuksen sanomaa koskien vai onko ”maailmassa kohtaatte ahdistusta” päässyt pelkistymään käänнөsprosessin aikana?

Johtopäätökset

UT2020-käänнөksen ansioksi voidaan lukea χάρις- ja πίστις-sanueiden käänнөsmahdollisuuksien aiempaa laajempi hyödyntäminen ja pyrkimys kääntää δικαιοσύνη-sanue yleiskielisillä sanoilla. Vaikka armo-sanaston väheneminen saattaa huolettaa joitakin lukijoita, useissa kohdin jokin muu käänнөsvastine on perustellumpi. Näin UT2020 onnistuu toisinaan välittämään alkukielen merkityksen ja sävyn tarkemmin kuin esimerkiksi Kirkkoraamattu 1992. Luottamus-sanaston suosiminen usko-sanaston kustannuksella voi puolestaan olla monelle lukijalle puhutteleva ja syvästi merkityksellinen ratkaisu. πίστις-sanan merkityksen näkökulmasta luottamus on usein parempi yleisvastine, mutta asiayhteys ratkaisee aina, onko yksittäinen kohta luontevampaa kääntää uskon vai luottamuksen (tai jollain aivan muulla) sanastolla.

Nähdäkseni δικαιοσύνη-sanueen kääntäminen ei sen sijaan ole onnistunut erityisen hyvin. Sanueen kääntäminen syyttömyys-sanastolla tuottaa suomen kielessä toisinaan loogisia ongelmia. Ihminen ei yritä olla syytön eikä häntä voi tehdä syyttömäksi. Samalla on mielestäni ongelmallinen ajatus, että syyttömyyden tavoittelu olisi keskeinen motivaation lähde Israelille ja ihmisille ylipäänsä. Jumalan tahdon mukaisen elämän (siis oikeudenmukaisuuden ja sitä seuraavan Jumalan hyväksynnän) tavoittelu muuttuu korvissani jonkinlaiseksi syytteiden pakkomieleiseksi välttelyksi. Vaikka δικαιοσύνη-sanueella on juridinen sävy, syyttömyys-sanasto liioittelee oikeussalikontekstia suhteettomasti. Tällaisen kritiikin esittämisen jälkeen olisi oivallista pystyä tarjoamaan parempi käänнөsvastine sellaisissa kohdissa, joissa ”oikeus”, ”oikeudenmukaisuus” ja ”oikeamielisyys” eivät sovi asiayhteyteen. ”Kelvollisuus”, ”kelvollinen” ja ”kelpuuttaa” toimivat joissain kohdissa.⁶⁹ ”Hyväksynnällä” ei ole selvää yhteyttä oikeuden ja oikeudenmukaisuuden ajatukseen. Silloin kun painopiste on jumalasuhteessa ja Jumalan toiminnassa ihmistä kohtaan, hyväksyminen välittää kuitenkin mielestäni ajatuksen kohtuullisen hyvin. Δικαιοσύνη-sanue tulee epäilemättä jatkossakin aiheuttamaan kääntäjille päänvaivaa.

UT2020 on usein sujuva, helppotajuinen ja käyttökelpoinen. Se toimii parhaiten evankeliumien mutkattomassa kerronnassa. Kun alkukielen virkkeet pitenevät ja tekstin abstraktiotaso nousee, UT2020-käänнөksen pyrkimys lyhyisiin ja yksiselitteisiin virkkeisiin johtaa tekstin uudelleenkirjoittamiseen. Kun Paavali oikein innostuu, ajatus ei tahdo mahtua puhelimen näytölle. UT2020 pilkkookin Paavalin ajatuskokonaisuuksia suruttomasti ja rakentaa virkkeen logiikan usein täysin uudestaan. Kun pyrkimys yksiselitteisyyteen ja selkeyteen haastaa kääntäjää pohtimaan ajatuksen ydintä, lopputulos onnistuu toisinaan välittämään alkutekstin ajatuksen kirkkaasti. Pyrkimys Paavalin ajattelun selventämiseen lisää kuitenkin samalla käänнөksen tulkinnallisuutta. Siinä missä virkerakenteen muuttaminen on kääntäessä usein välttämätöntä, tekstin muu yksinkertaistaminen esimerkiksi Vanhan testamentin lainauksia yhdistelemällä ei ole nähdäkseni perusteltua. Sängen erikoista on vaihtaa lainauksen puhuja elollistetusta Uskonvanhurskaudesta Moosekseksi.

UT2020-käänнөksen kuvitteellisesta mallilukijaa Elisaa kuvaillaan näin: ”Hänen kielelliset yleisvalmiutensa ovat hyvät, mutta erityisesti tekstin korkea käsitteellisyys, monimutkaisuus ja uskonnollinen rekisteri tuottavat hänelle hankaluuksia.” UT2020 madaltaa Paavalin ajattelun abstraktiotasoa häivyttämällä tekstistä hänen käyttämiään keskeisiä käsitteitä. Elisan ”hankaluuksiin” vastaaminen on johtanut

⁶⁹ ”Kelvollisuuden” etuna on ennen kaikkea se, että se taipuu verbiksi ja adjektiiviksi. Sen sijaan yhteys oikeuteen ja oikeudenmukaisuuteen ei välity (sen sijaan ”norminmukaisuus” kylläkin).

Tämä on postprint-versio artikkelista, joka on julkaistu Teologisen Aikakauskirjan numerossa 2/2021, s. 100-117.

käännökseen, jossa Paavalia selkokielistetään, yksinkertaistetaan ja pelkistetään niin tyylin kuin ajatusten tasolla. Tällaisella käännöksellä on paikkansa. Lukijan on kuitenkin hyvä olla tietoinen siitä, minkälaiset periaatteet ovat ohjanneet käännöksen laatimista. Jos joku katsoo pystyvänsä Elisaa monipuolisempaan käsitteelliseen ajatteluun, varsinkin Paavalin teologiaan kannattaa tutustua käyttämällä UT2020:n ohella muitakin käännöksiä.

TT Katja Kujanpää (katja.kujanpaa@helsinki.fi) on Uuden testamentin eksegetiikan postdoc-tutkija Helsingin yliopistossa. Paavalin lainauksen käyttöä käsittelevän väitöskirjansa jälkeen hän on tarkastellut tutkimuksessaan pyhien kirjoitusten arvovaltaan ja varhaisten kristittyjen identiteettiin liittyviä kysymyksiä.

Lähteet ja apuneuvot

Bauer, Walter (1988). *Griechisch-deutsches Wörterbuch zu den Schriften des Neuen Testaments und der frühchristlichen Literatur*. 6. painos. Berlin: de Gruyter.

DigiUT käännösohjeet (2017). Suomen Pipliaseura. Muistio päivätty 18.12.2017. Muistio Suomen Pipliaseuran hallussa.

Flavii Iosephi opera I–VIII (1955). 2. painos. Toim. Benedictus Niese. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung.

Kielitoimiston sanakirja (2020). Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 35. <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi>. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 11.11.2020 (luettu 16.12.2020).

Liddell, Henry G. & Robert Scott (1968). *A Greek-English Lexicon: Compiled by Henry George Liddell and Robert Scott, Revised and Augmented throughout by Sir Henry Stuart Jones with the Assistance of Roderick McKenzie and with the co-operation of Many Scholars*. 9. painos. Oxford: Clarendon.

Novum Testamentum Graece (2012). Laatineet Eberhard & Erwin Nestle. Toim. Barbara & Kurt Aland ym. 28. painos. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.

Uusi testamentti 2020 (2020). Suomen Pipliaseura. <https://raamattu.fi/ut2020> (luettu 18.3.2021).

Raamattu (1992). Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna 1992 käyttöön ottama suomennos. Helsinki: Suomen Pipliaseura.

Kirjallisuus

Aejmealeus, Anneli (2018). Oikeudenmukaisuuden juuret Vanhassa testamentissa. *Oikeudenmukaisuuden ongelma*. Toim. Matti Häyry, Tuija Takala & Johanna Ahola-Launonen. Helsinki: Gaudeamus, 235–247.

Aejmelaeus, Lars (2018). *Paavali: Elämä ja kirjeet*. Suomen eksegeettisen seuran julkaisu 114. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura.

Barclay, John M. G. (2015). *Paul and the Gift*. Grand Rapids: Eerdmans.

Tämä on postprint-versio artikkelista, joka on julkaistu Teologisen Aikakauskirjan numerossa 2/2021, s. 100-117.

Cranfield, C. E. B. (1975–1979). *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*. 2 vols. International Christian Commentary. Edinburgh: T&T Clark

Dunn, James D. G. (1988). *Romans 1–8*. World Biblical Commentary 38A. Dallas: Word Books.

Hakola, Raimo (2015). *Reconsidering Johannine Christianity: A Social Identity Approach*. BibleWorld. New York: Routledge.

Hill, David (1967). *Greek Words and Hebrew Meanings: Studies in the Semantics of Soteriological Terms*. Society for New Testament Studies Monograph Series 5. Cambridge: Cambridge University Press.

Hofius, Otfried (2002). Der Psalter als Zeuge des Evangeliums: Die Verwendung der Septuaginta-Psalmen in den ersten beiden Hauptteilen des Römerbriefes. *Paulusstudien II*. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 143. Tübingen: Mohr Siebeck, 38–57.

Jewett, Robert (2007). *Romans: A Commentary*. Hermeneia. Minneapolis: Fortress.

Johnson, B. (1989). צדק. *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, osa 6. Toim. Heinz-Josef Fabry & Helmer Ringgren. Stuttgart: Kohlhammer, 898–923.

Kennedy, George Alexander (2003). *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Writings from the Greco-Roman World 10. Leiden: Brill.

Kujanpää, Katja (2019). *The Rhetorical Functions of Scriptural Quotations in Romans: Paul's Argumentation by Quotations*. Supplements to Novum Testamentum 172. Leiden: Brill.

Malina, Bruce & Richard L. Rohrbaugh (1998). *Social-Science Commentary on the Gospel of John*. Minneapolis: Fortress.

Moo, Douglas J. (1996). *The Epistle to the Romans*. New International Commentary on the New Testament. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Morgan, Teresa (2015). *Roman Faith and Christian Faith: Pistis and Fides in the Early Roman Empire and Early Churches*. Oxford: Oxford University Press.

Palola, Jukka (2011). *Vanhurskautta, oikeutta vai uskollisuutta? צדק sdq -sanue vuoden 1992 Kirkkoraamatun Psalmien kirjassa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.

Reuman, John (1992a). Righteousness: Early Judaism. *The Anchor Bible Dictionary*, osa 5. Toim. Astrid B. Beck, David Noel Freedman, David F. Graf, Gary A. Herion & J. David Pleins. New York: Doubleday, 736–742.

Reuman, John (1992b). Righteousness: Greco-Roman World. *The Anchor Bible Dictionary*, osa 5. Toim. Astrid B. Beck, David Noel Freedman, David F. Graf, Gary A. Herion & J. David Pleins. New York: Doubleday, 742–745.

Reuman, John (1992c). Righteousness: New Testament. *The Anchor Bible Dictionary*, osa 5. Toim. Astrid B. Beck, David Noel Freedman, David F. Graf, Gary A. Herion & J. David Pleins. New York: Doubleday, 745–770.

Saارين, Risto (2013). De iustificatione. *Teologinen Aikakauskirja* 118: 4, 291–304.

Saارين, Risto (2017). *Oppi luottamuksesta*. Helsinki: Gaudeamus.

Tämä on postprint-versio artikkelista, joka on julkaistu Teologisen Aikakauskirjan numerossa 2/2021, s. 100-117.

Scullion, J. J. (1992). Righteousness: Old Testament. *The Anchor Bible Dictionary*, osa 5. Toim. Astrid B. Beck, David Noel Freedman, David F Graf, Gary A Herion & J. David Pleins. New York: Doubleday, 724–736.

Seifrid, Mark A. (2001). Righteousness Language in the Hebrew Scriptures and Early Judaism. *Justification and Variegated Nomism. Vol. 1: The Complexities of Second Temple Judaism*. D. A. Carson, Peter T. O'Brien & Mark A. Seifrid. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament II 140. Tübingen: Mohr Siebeck, 413–442.

Seifrid, Mark A. (2004). Paul's Use of Righteousness Language Against Its Hellenistic Background. *Justification and Variegated Nomism. Vol. 2: The Paradoxes of Paul*. Toim. D. A. Carson, Peter T. O'Brien & Mark A. Seifrid. Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament II 181. Tübingen: Mohr Siebeck, 39–74.

Stowers, Stanley Kent (1994). *A Rereading of Romans: Justice, Jews, and Gentiles*. New Haven & London: Yale University Press.

Tobin, Thomas H. (2004). *Paul's Rhetoric in Its Contexts: The Argument of Romans*. Peabody, MA: Hendrickson.

Toivanen, Aarne (1975). *Dikaiošyne-sanue Paavalin kielenkäytössä: Eksegeettis-semanttinen tutkimus*. Suomen eksegeettisen seuran julkaisuja 27. Helsinki: Suomen eksegeettinen seura.

Wagner, J. Ross (2002). *Heralds of the Good News: Isaiah and Paul "In Concert" in the Letter to the Romans*. Supplements to Novum Testamentum 101. Leiden: Brill.

Watson, Francis (2009). By Faith (of Christ): An Exegetical Dilemma and its Scriptural Solution. *The Faith of Jesus Christ: Exegetical, Biblical, and Theological Studies*. Toim. Michael F. Bird & Preston M. Sprinkle. Milton Keynes: Paternoster/Peabody, MA: Hendrickson, 147–163.

Wright, N. T. (2009). *Justification: God's Plan and Paul's Vision*. London: SPCK.